

„Novost“ ve filosofii

V každém oboru lidského chování, jednání i myšlení, tedy v každé lidské aktivitě, záleží jednak na dosavadních zkušenostech (a tedy na učení a pamatování toho, co už bylo vynalezeno), ale také – a v některých případech především – na objevech a vynálezech něčeho nového, na jiném a lepším chování, jednání i myšlení. Ve filosofii je zvlášť dobře patrné, jak nelze zůstat u zájmů historických, které vlastně představují návraty k starým myšlenkám a jakési jejich pouhé opakování, ale i tam, kde nám vskutku jde o starší myšlenky, půjde především o *naš* nový přístup k oněm starším myšlenkám. Na druhé straně je téměř nemožné vytvořit nějaké nové pojetí bez toho, že se distancujeme od různých pojetí starších a někdy i nejstarších. Rádl má pravdu, že nové myšlenky se rodí z myšlenek starších; důležitý je tu ovšem ten termín „rodí se“. Termín ten má sice v oboru myšlení význam jen metaforický, ale v jedné věci je velmi trefný: tak jako každá nová živá bytost se rodí teprve ve chvíli, kdy se vyděluje a odděluje od svých rodičů, tak také každá nová myšlenka „se rodí“ v polemice a distanci od určité myšlenky starší (nebo od více starších myšlenek) – není prostým pokračováním a rozvíjením myšlenky staré. Mezi novou myšlenkou a jakoukoli myšlenkou starou, tedy i takovou, vůči níž se nová myšlenka chce a musí vymezovat, je a nezbytně musí být jakási cézura. Najít, v čem ten přelom, ta cézura, spočívá, může někdy dá velikou práci, a platí dokonce, že ani ten, kdo s novou myšlenkou přichází si nemusí být vždycky dost dobře vědom, vůči které jiné myšlenky (či myšlenkám) se vlastně vymezuje; to může být nejčastěji odhaleno až v reflexi, často dokonce v reflexi jiného myslitele. (To je zapotřebí zdůraznit, neboť vůbec neplatí obráceně, že by polemika a kritická distance od jakékoli staré myšlenky, a to sebelépe zdůvodněná, mohla přímo vést k nějaké myšlenky nové. Někdy je vskutku problematická a naprostá nedržitelnost nějaké staré myšlenky zcela nabíledni – a přece to vůbec nestačí, když hledáme myšlenku novou, lepší. U myšlenek – a především a na prvním místě u myšlenek filosofických – platí víc než kde jinde, že „minulost“ někdy ne a ne odejít, že se minulosti navzdory největšímu úsilí nedokážeme zbavit, odložit ji jako nadobro minulou; a na druhé straně se nám mnoho řešení ukazuje už delší dobu jako nepostačující, ale navzdory tomu nová myšlenka ne a ne přijít. –Když tedy uzavřeme: každá nová myšlenka se nějak a v něčem musí opírat o nějakou myšlenku (nebo víc myšlenek) starších, ale nikdy k takové nové myšlenky nedospějeme pouhou negací myšlenky staré (nebo myšlenek starých). (Objasnit celý tento pozoruhodný jev asi nebude možné bez určitým způsobem vypracovaného pojetí jakéhosi významového „pole“, v němž jediné se nová myšlenka může zrodit, ale zároveň bez nového a náročného vypracování pojetí „centra“ tokového pole – centra, které nemůže být hledáno (a tím méně nalezeno) uprostřed čehokoli jsoucího, ale ani jako nějaký následek takového jsoucího (i byvšího jsoucího).

(Písek, 120406-2.)